

УДК 811.161.2'253:378=030.111:[81:39]
DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.24.2.24>

**ПЕРЕКЛАД ЛЕКСИКИ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ:
ЕТНОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ**

**TRANSLATION OF HIGHER EDUCATION REFORM VOCABULARY:
ETHNOLINGUISTIC ASPECTS**

Калиновська І.М.,

orcid.org/0000-0002-3406-1456

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри практики англійської мови

Волинського національного університету імені Лесі Українки

Коляда Е.К.,

orcid.org/0000-0002-5437-1320

кандидат філологічних наук, професор,

завідувач кафедри практики англійської мови

Волинського національного університету імені Лесі Українки

Інтеграція національної системи освіти України в європейський освітній простір сприяє реформуванню вищої освіти, її інтернаціоналізації, запровадженню й утвердженню в українському суспільстві кращих європейських освітніх традицій шляхом адаптації законодавства України до стандартів ЄС, застосування нових підходів до навчання та змісту освіти тощо. Ці процеси потребують осмислення і концептуалізації, термінологічної узгодженості, власне створення комплексних тлумачних двомовних словників освітньої лексики.

Статтю присвячено дослідженню етнолінгвістичних аспектів відтворення лексики реформування вищої освіти в англійській та українській мовах, що включає аналіз перекладної відповідності лексичних одиниць реформування вищої освіти в англійській та українській мовах, окреслення типових способів їхнього перекладу, а також етноспецифічних термінів.

Матеріалом дослідження слугують українські та англійські глосарії, довідники та словники термінів освіти та навчання, англійський глосарій освітньої реформи, англо-українські та україно-англійські словники термінів вищої освіти та освітньої лексики.

Досліджувана освітня термінологія відображає систему вищої освіти, процес її реформування, який є індивідуальним для кожної країни. Порівняно з українською, англійська освітня лексика на сьогодні є більш усталеною, що пов'язано з різницею у часі формування цих терміносистем: у США та Великій Британії це відбулося значно раніше. Процес реформування вищої освіти в Україні триває й обумовлює запровадження нових термінів і понять в українській освітній простір.

Описано характер відповідності лексичних одиниць реформування вищої освіти в англійській та українській мовах. Визначено найпродуктивніші способи перекладу зазначених лексичних одиниць, якими є транскодування та калькування, а також пошук відповідників або вибір варіанту перекладу з-поміж запропонованих у словнику для освітніх термінів із декількома значеннями.

У перспективі, потрібно звернути увагу на переклад англійських етноспецифічних термінів, яких не існує в українському освітньому просторі.

Ключові слова: реформування, вища освіта, термін, перекладна відповідність, спосіб перекладу, етноспецифічний термін.

The integration of Ukrainian national education system into the European educational space contributes to higher education reform, its internationalization, introduction and strengthening of the best European educational traditions in Ukrainian society by adapting Ukrainian legal system to EU standards, application of new approaches to learning and content of education, etc. These processes require understanding and conceptualization, terminological consistency, working out complex explanatory bilingual dictionaries of education vocabulary.

The article is devoted to the study of ethnolinguistic aspects of rendering higher education reform vocabulary in English and Ukrainian languages, which includes the analysis of translation correspondence of higher education reform lexical units in English and Ukrainian languages, the outline of typical ways of their translation, as well as ethno-specific terms.

Ukrainian and English glossaries, handbooks and dictionaries of education and training terms, English glossary of education reform, English-Ukrainian and Ukrainian-English dictionaries of higher education terms and education vocabulary serve as research material.

The studied educational terminology reflects the system of higher education, the process of its reform, which is individual for each country. Compared to Ukrainian, English education vocabulary is fixed, which is due to the difference in formation time of these term systems: in the USA and Great Britain, this process happened much earlier. Higher education reform continues in Ukraine and leads to the appearance of new terms and concepts in the Ukrainian educational space.

The character of correspondence of higher education reform lexical units in English and Ukrainian languages is described. The most productive translation methods of the mentioned lexical items are determined, which are transcoding

and tracing, as well as searching for counterparts or choosing a translation option among those offered in the dictionary of education terms with several meanings.

In the future, attention should be paid to the translation of English ethno-specific terms that do not exist in the Ukrainian educational space.

Key words: reform, higher education, term, translation correspondence, method of translation, ethno-specific term.

Постановка проблеми. У другому десятилітті XXI століття спостерігаємо прискорення глобалізації, посилення міжнародної взаємодії та конкуренції, а також інноваційні зміни в організації різних сфер суспільного життя, з-поміж яких освітня і дослідницька сфери, які відповідальні за творення майбутнього людства, формування людського капіталу, суспільний прогрес. Ці та інші процеси потребують осмислення і концептуалізації, термінологічно-поняттєвої визначеності та узгодженості [18, с. 3].

Національна система освіти України поступово інтегрується в європейській освітній простір. Цьому сприяє запровадження й утвердження в українському суспільстві кращих європейських освітніх традицій шляхом адаптації законодавства України до стандартів ЄС, застосування нових підходів до навчання та змісту освіти тощо [13]. Сучасний заклад вищої освіти – це місце, де відбувається синергія наукової, освітньої діяльності та інтернаціоналізації. Він відіграє фундаментальну роль у формуванні знань через розвиток процесів навчання, досліджень і соціальної взаємодії [12]. Реформування вищої освіти України вимагає уточнення та доповнення глосарію освітньої лексики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема перекладу освітньої лексики привертає увагу багатьох дослідників. Вагомий внесок у її дослідження зробили Л. Вергун [2; 3], О. Зосімова [4], Т. Кияк [7], Л. Кнодель [8], Н. Костенко [9], Н. Стефанова [11] та ін. Вчені працюють над систематизацією, упорядкуванням, стандартизацією термінології, описують методи та прийоми адекватного перекладу спеціальної лексики, адже «адекватний переклад дає можливість ознайомити інші країни зі здобутками вітчизняної освіти та науки, неправильний же, неадекватний переклад викликає в кращому разі непорозуміння або ж створює викривлену уяву про те, що відбувається в українській вищій освіті» [1, с. 208].

Процес реформування вищої освіти в Україні триває й обумовлює введення нових термінів і понять в український освітній простір, представлений «Національним освітнім глосарієм» [17], «Національним освітньо-науковим глосарієм» [18], «Словником термінів і понять сучасної освіти» [19], «Словником новітніх освітянських термінів і понять» [15] тощо.

Необхідно зауважити, що в Україні бракує комплексних тлумачних двомовних словників освітньо-педагогічної тематики. Упорядкування лексикографічних статей українських перекладних відповідників англійської освітньої лексики є на часі. «Англо-український словник освітньої лексики», укладений Л. І. Вергун, став першою спробою уніфікації англо-українських перекладних відповідників цієї галузі [14]. Згодом з'явилися «Українсько-англійський глосарій термінів з методики навчання мов і культур» [20] та «Українсько-англійський та англо-український словник термінів вищої освіти» [16].

Постановка завдання. Відмінності в концептуальній структурі систем освіти України, США й Великої Британії та, відповідно, між освітньою лексикою української і англійської мов наявні в усіх аспектах. Цим зумовлена необхідність точного перекладного прирівнення освітніх лексем та знаходження точних перекладних відповідників [8, с. 4].

Об'єктом нашого дослідження слугує лексика реформування вищої освіти в англійській та українській мовах. **Предметом** дослідження є особливості перекладу зазначених лексичних одиниць. **Мета** наукової розвідки полягає в аналізі етнолінгвістичних аспектів відтворення лексики реформування вищої освіти в англійській та українській мовах. Щоб досягти поставленої мети, необхідно вирішити такі **завдання**: з'ясувати характер перекладної відповідності лексичних одиниць реформування вищої освіти в англійській та українській мовах; описати типові способи їх перекладу, а також етноспецифічних термінів.

Виклад основного матеріалу. Будь-яка терміносистема з часом змінюється: одні терміни з'являються, інші виходять із вжитку. Є періоди, коли термінологія знаходиться в стані активного розвитку, що відбувається зараз із терміносистемою вищої освіти в Україні через її реформування.

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) запроваджує європейські рекомендації та стандарти і є «каталізатором позитивних змін у вищій освіті та формування культури її якості» [7]. Зокрема, розроблено нормативну базу для реалізації зовнішньої системи забезпечення якості освіти – акредитації освітніх програм за стандартами єдиного Європейського простору вищої освіти, започатковано цифрову

культуру акредитації, продовжено інтернаціоналізацію вищої освіти України, налагоджено систематичну роботу щодо академічної доброчесності в академічно-науковому середовищі тощо [6].

Найчастіше вживаний термін у процесі реформування вищої освіти – «акредитація» – це оцінювання освітньої програми та/або освітньої діяльності закладу вищої освіти за цією програмою на предмет відповідності стандарту вищої освіти, спроможності виконати вимоги стандарту та досягти заявлених у програмі результатів навчання [17, с. 11]. Заклад вищої освіти отримує від вищого компетентного органу влади право надавати кваліфікації та/або отримує визнання цих кваліфікацій. Це може бути держава, урядове агентство або інший місцевий чи іноземний заклад вищої освіти (Паризьке комюніке, 2018 р.) [18, с. 8].

Англійською термін «акредитація» перекладається як *accreditation* й аналогічно означає оцінювання якості: “*A process of quality assurance through which accredited status is granted to an education or training provider, showing it has been approved by the relevant legislative or professional authorities by having met predetermined standards*” [25, р. 21].

Зауважимо, що акредитаційні процеси у вищій освіті в Україні, Великій Британії та США різняться процедурою та організаціями, які відповідають та надають акредитацію, відповідно Рада із забезпечення якості освіти у Великій Британії та Рада з акредитації вищої освіти у США:

“*In the UK it is illegal to offer a qualification that is or might seem to be a UK degree unless the University is recognised by the Government (accredited). The external body (independent of the Government) that reviews UK universities is called the **Quality Assurance Agency for Higher Education (QAA)** who will recommend (or renew) accreditation to the UK Government if the University has met stringent quality standards*” [21].

“*In the U.S., accreditation is awarded by independent accrediting agencies. These organizations periodically examine schools’ curricular offerings to confirm that accredited colleges are providing students with a quality education. Legitimate accrediting agencies are recognized by the **Council on Higher Education Accreditation (CHEA)** and/or the U.S. Department of Education. These agencies certify that schools meet certain standards of academic excellence*” [27].

Акредитація містить процедуру визнання типу освітнього закладу (середню або вищу професійну) і його виду (університет, академія, інститут,

коледж, школа тощо). Визнання типу установи здійснюється за результатами оцінки: відповідності змісту навчальних планів і навчальних програм вимогам державних освітніх стандартів; інформаційної бази освітнього процесу; якості підготовки випускників за результатами трирічних підсумкових державних атестацій випускників та ін. [19, с. 9–10]. При відтворенні назв закладів вищої освіти із зазначенням рівня акредитації створюються перекладні етноспецифічні відповідники, на зразок: *вищий заклад освіти першого рівня акредитації – higher education establishment of the 1st level of accreditation*, *вищий заклад освіти другого рівня акредитації – higher education establishment of the 2nd level of accreditation*.

Ключовими позитивними моментами реформування вищої освіти в Україні є: 1) запровадження Додатка до диплома (англ. *Diploma supplement*) для забезпечення можливості працевлаштування студентів, підвищення міжнародної конкурентоспроможності української системи вищої освіти тощо; 2) прийняття системи рівнів вищої освіти, власне: початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти (англ. *Basic level (Short cycle) of higher education*); перший (бакалаврський) рівень вищої освіти (англ. *First (Bachelor’s) cycle of higher education*); другий (магістерський) рівень вищої освіти (англ. *Second (Master’s) cycle of higher education*); третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти (англ. *Third (education and research) cycle of higher education*) [17]; 3) запровадження системи кредитів ЄКТС (англ. *Credit ECTS*) – європейської системи зарахування залікових одиниць обсягу навчального навантаження здобувача освіти як належного засобу підтримки академічної мобільності студентів; 4) сприяння європейському співробітництву в забезпеченні якості освіти; 5) сприяння необхідним європейським поглядам у вищій освіті, особливо щодо розвитку навчальних планів, міжвузівського співробітництва, схем мобільності, спільних програм навчання, практичної підготовки і провадження наукових досліджень [18].

Необхідно акцентувати увагу на зміні підходу до навчання, що є також позитивним у реформуванні вищої освіти в Україні. Це студентоцентризований підхід (англ. *student-centered approach / learner-centered approach*), який передбачає розроблення освітніх програм, котрі зосереджуються на результатах навчання, ураховують особливості пріоритетів особи, що навчається, ґрунтуються на реалістичності запланованого навчального навантаження, яке узгоджується із тривалістю освітньої програми. При цьому

студенту надаються більші можливості щодо вибору змісту, темпу, способу та місця навчання. [17, с. 61]. В українській та англійській мовах спостерігаємо взаємовідповідні поняття:

“Student-centered learning – an educational approach that focuses on students’ needs as opposed to the needs of other bodies involved in the educational process. Student-centered learning has implications in the design of course content and general curriculum” [24]. *“It refers to a diverse variety of educational programs, learning experiences, instructional approaches, and academic-support strategies that are intended to address the distinct learning needs, interests, aspirations, or cultural backgrounds of individual students /.../ Personalized learning may also be called **student-centered learning**, since the general goal is to make individual learning needs the primary consideration in important educational and instructional decisions, rather than what might be preferred, more convenient, or logistically easier for teachers and schools”* [26].

Академічна мобільність (англ. *academic mobility*) як показник інтернаціоналізації освіти – це можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому вищому навчальному закладі / закладі вищої освіти (науковій установі) на території України чи поза її межами [17]. При перекладі слід звернути увагу на ширше значення цього терміну в англійській мові, який включає зайнятість:

“Academic mobility is the ability of an individual to move and adapt to a new occupational environment. Mobility can be geographical or ‘functional’ (a move to a new post in a company or to a new occupation). Mobility enables individuals to acquire new skills and thus to increase their employability” [25].

Академічна мобільність студентів веде до створення індивідуальної освітньої траєкторії (англ. *learning pathway*) – персонального шляху реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб’єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання [15, с. 18]. У перекладі англійською зауважуємо ширше значення за рахунок включення інших видів діяльності, таких як подорожі та громадські проекти, а також дуальної освіти (англ. *dual-enrolment*):

“The “learning pathway” concept is most commonly applied to educational experiences,

usually at the high-school level, that occur outside of traditional classroom settings or school buildings, such as internships, apprenticeships, independent research projects, online classes, travel, community-service projects, or dual-enrolment experiences” [26].

Один з аспектів реформування вищої освіти та забезпечення її якості є безперервний професійний розвиток (англ. *continuous improvement*), тобто безперервний процес навчання та вдосконалення професійних компетентностей фахівців після здобуття вищої та/або післядипломної освіти, що дає змогу фахівцю підтримувати або покращувати стандарти професійної діяльності [15]. В українській та англійській мовах спостерігаємо взаємовідповідні поняття:

“The term continuous improvement refers to any school- or instructional-improvement process that unfolds progressively, that does not have a fixed or predetermined end point, and that is sustained over extended periods of time. The concept also encompasses the general belief that improvement is not something that starts and stops, but it’s something that requires an organizational or professional commitment to an ongoing process of learning, self-reflection, adaptation, and growth” [23].

Реформування вищої освіти передбачає розвиток професійно-орієнтованого підходу до навчання (англ. *career-ready*), який в англійській мові має ширше значення й відображає готовність студентів до подальшої професійної діяльності, а також навчальні програми підготовки робочої сили:

“The term career-ready is generally applied to (1) students who are considered to be equipped with the knowledge and skills deemed to be essential for success in the modern workforce, or (2) the kinds of educational programs and learning opportunities that lead to improved workforce preparation. The career-ready concept is also related to 21st century skills” [25].

В українській мові професійне спрямування навчання – це орієнтоване на ринок праці профільне навчання на основі поєднання змісту освіти, визначеного стандартом профільної середньої освіти, та професійно орієнтованого підходу до навчання з урахуванням здібностей і потреб учнів [15, с. 41].

Серед стримуючих чинників підвищення якості вищої освіти сьогодні можна назвати відсутність законодавства про освіту дорослих (англ. *adult / continuing / recurrent education*) (неформальну й неофіційну освіту) як невід’ємну складову безперервної освіти, яку розуміють як освітні заходи будь-якого змісту, рівня, форми, завдяки яким особи, які вважаються в даному суспіль-

стві дорослими, вдосконалюють свої освітні і професійні кваліфікації, розвивають здатності, компетентності [18, с. 40]. Складниками освіти дорослих є: післядипломна освіта; професійне навчання працівників; курси перепідготовки та / або підвищення кваліфікації; безперервний професійний розвиток; будь-які інші складники, що передбачені законодавством, запропоновані суб'єктом освітньої діяльності або самостійно визначені особою (Закон України «Про освіту», 2017 р.) [17, с. 70].

В англійській мові термін «освіта дорослих» має ширше значення й включає поняття відкритого університету, навчального закладу інтегрованого типу, новітнього та непоширеного наразі в Україні:

“Adult education – general or vocational education provided for adults after initial education and training for professional and/or personal purposes, and which aims to: provide general education for adults in topics of particular interest to them (e. g. in open universities); provide compensatory learning in basic skills which individuals may not have acquired earlier in their initial education or training (such as literacy, numeracy) and thus to; give access to qualifications not gained, for various reasons, in the initial education and training system; acquire, improve or update knowledge, skills or competences in a specific field: this is continuing education and training” [25].

Щодо особливостей перекладу досліджуваних лексичних одиниць, то є різні способи їхнього перекладу і їх поєднання. Аналіз показав, що найчастіше для перекладу лексичних одиниць реформування вищої освіти використовується повне або часткове семантичне запозичення (через статус англійської мови як мови міжнародного спілкування, така термінологія розробляється англійською мовою), а саме **транскодування** (транскрибування, транслітерування, змішане транскодування, адаптивне транскодування): *accreditation – акредитація, certification – сертифікація, credit – кредит, prerequisite – пререквізит, module – модуль, modularisation – модуляризація, syllabus – силабус, project – проєкт, specialization – спеціалізація, stakeholder – стейкхолдер; калькування: doctoral – докторський, academic mobility – академічна мобільність, student-centered approach – студентоцентрований підхід; higher education – вища освіта, diploma supplement – додаток до диплома, professional standards – професійні стандарти; study load – навчальне навантаження; academic plagiarism – академічний плагіат, Certificate of Secondary Education – (брит.) сертифікат про*

загальну середню освіту; ranking higher education institutions – ранжування закладів вищої освіти.

Другим за продуктивністю способом перекладу лексичних одиниць реформування вищої освіти є пошук **відповідника / аналога**: *outcomes – результати, class / contact hours – аудиторні години, reference points – точки прив'язки; academic adviser – науковий керівник, senior research assistant / associate / officer – старший науковий співробітник; institutional autonomy – автономія закладу вищої освіти.*

Необхідно зауважити, що деякі терміни реформування вищої освіти можна перекласти різними способами, як наприклад: *спеціалізація – specialization* (транскодування) та *major subject* (використання аналога); *атестація – attestation* (транскодування) та *assessment* (використання аналога).

Найменш поширеним є описовий прийом перекладу для створення перекладних відповідників етноспецифічної лексики англійської мови: *E4 Group – група, до якої входять чотири основних консультативних члени із супроводу Болонського процесу (Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти, Європейська асоціація закладів вищої освіти, Європейська асоціація університетів, Європейський союз студентів); industrial extension – курси підвищення кваліфікації керівників сфери економіки; transferable skills – навички і знання, що можуть бути використані у різних професійних сферах.*

Отже, найпродуктивнішими способами перекладу лексичних одиниць реформування вищої освіти є транскодування та калькування, а також пошук відповідників або вибір варіанту перекладу з-поміж запропонованих у словнику для термінів із декількома значеннями.

Висновки. Досліджувана освітня термінологія відображає систему вищої освіти, процес її реформування, який є індивідуальним для кожної країни. Порівняно з українською, англійська освітня лексика на сьогодні є більш усталеною, що пов'язано з різницею у часі формування цих галузей суспільного життя (як відомо, в США та Великій Британії це відбулося значно раніше, тоді як в Україні реформування системи вищої освіти триває й зараз).

Адекватний переклад термінів реформування вищої освіти сприяє правильному їх розумінню та запровадженню в освітньому середовищі. Найбільше труднощів виникає з інтерпретацією етноспецифічних термінів, яких не існує в українському освітньому просторі, що є перспективою подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антонюк Н.М., Возна М.О. Україно-англійський переклад аспектною академічної термінології. *Вісник Академії адвокатури України*. 2013. № 1. С. 208–212.
2. Вергун Л.І. Переклад англійської освітньої лексики. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Іноземна філологія*. 2000. № 30. С. 53–55.
3. Вергун Л.І. Перекладна взаємовідповідність англійської та української освітньої лексики. : дис. канд. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2004. 227 с.
4. Зосімова О. Англійська лексика сфери освіти в українському перекладі американської комедії “Freaky Friday”. *Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку: тези III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Переяслав, 16 березня 2020 року) /* Гол. ред. К.І. Мізін; Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди. Переяслав, 2020. С. 172–174.
5. Квіт С. Забезпечення якості вищої освіти має своїх адресатів. *Дзеркало тижня*. 2020. 3 вересня. URL: <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/zabezpechennja-jakosti-vishchoji-osviti-maje-konkretnikh-adresativ.htm> (дата звернення: 11.09.2022).
6. Квіт С. Нова система акредитації. *Дзеркало тижня*. 2019. 16 серпня. URL: https://zn.ua/ukr/EDUCATION/nova-sistema-akreditaciyi-320848_.html (дата звернення: 11.09.2022).
7. Кияк Т.Р. Функції та переклад термінів у фахових текстах. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2007. № 32. С. 104–108.
8. Кнодель Л.В. Освітня лексика в англійській та українській мовах : монографія. Київ, 2019. 154 с.
9. Костенко Н.Д. Структурно-семантичні та функціональні параметри англійських інновацій семантичного поля «Навчання» : дис. канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2016. 309 с.
10. Луговий В.І., Таланова Ж.В. Міжнародна стандартна класифікація освіти: галузі освіти та підготовки (засадничий аналіз та алгоритм застосування). *Педагогіка і психологія. Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2014. № 3. С. 5–17.
11. Стефанова Н. О. Сучасна англійська термінологічна лексика сфери освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.04 «германські мови». Одеса, 2004. 20 с.
12. Сучасний університет – одна з основних частин інноваційної діяльності країни: розпочався третій день всеукраїнського форуму «Україна 30. Освіта і наука». *Міністерство освіти і науки України*. 2021. 2 червня. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/suchasnij-universitet-odna-z-osnovnih-chastin-innovacijnoi-diyalnosti-krajini-rozpochavsya-tretij-den-vseukrayinskogo-forumu-ukrayina-30-osvita-i-nauka> (дата звернення: 12.09.2022).
13. Тарасенко Н. Сучасний стан освітньої реформи в Україні як передумова для подальших трансформацій системи освіти. *Центр досліджень соціальних комунікацій Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського*. URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=5299:suchasnij-stan-osvitnoji-reformi-v-ukrajini-yak-peredumova-dlya-podalshikh-transformatsij-sistemi-osviti&catid=8&Itemid=35 (дата звернення: 12.09.2022).

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ:

14. Англо-український словник освітньої лексики. Близько 4 000 слів і словосполучень / уклад. Лариса Вергун. Тернопіль, 2002. 184 с.
15. Козинець І.І., Шабанова Ю.О. Словник новітніх освітніх термінів і понять : довідкове видання. Дніпро, 2021. 69 с.
16. Корбутяк В.І., Малиновська М.Ф. Українсько-англійський та англо-український словник термінів вищої освіти. Рівне, 2018. 145 с.
17. Національний освітній глосарій: вища освіта / за ред. В.Г. Кременя. Київ, 2014. 100 с.
18. Національний освітньо-науковий глосарій. Київ, 2018. 524 с.
19. Словник термінів і понять сучасної освіти / уклад. : Л.М. Михайлова, О.В. Пагава, О.В. Проніна. Сєверодонецьк, 2020. 194 с.
20. Фабрична Я.Г. Українсько-англійський глосарій термінів з методики навчання мов і культур. *Іноземні мови*. 2016. № 1 (86). С. 59–64.
21. A Quick Guide to UK University Accreditations. *Stafford Global*. 2020. December. URL: <https://www.staffordglobal.org/articles-and-blogs/general-articles-and-blogs/accreditation-university-degree/>
22. Family Dictionary of Education Terms. *Office of the Education Ombudsman. State of Washington*. 2011. URL: <https://www.digitalarchives.wa.gov/governorgregoire/oeo/publications/>
23. Glossary of Terms. *Frascati Manual 2015 : Guidelines for Collecting and Reporting Data on Research and Experimental Development*. OECD, 2015. DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264239012-17-en>
24. Main Survey Glossary. *Teaching and Learning International Survey*. TALIS, 2018. URL: <https://www.oecd.org/education/talis/>

25. Terminology of European Education and Training Policy. A selection of 100 key terms. *European Centre for the Development of Vocational Training*, 2008. URL: www.cedefop.europa.eu/EN/Files/4064_en.pdf
26. The Glossary of Education Reform. *Great Schools Partnership*, 2014. URL: <https://www.edglossary.org>
27. Wlodarski J., Miller D. What is College Accreditation and how does it work? *Best Colleges*. 2022. June, 6. URL: <https://www.bestcolleges.com/blog/>

УДК 81'255+811.111

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.24.2.25>

ЗАСОБИ КОМПЕНСАЦІЇ ЛІНГВО- І СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЛАКУН У ТЕКСТІ ПЕРЕКЛАДУ

MEANS OF COMPENSATION FOR LINGUISTIC AND SOCIOCULTURAL GAPS IN THE TRANSLATED TEXT

Костенко Г.М.,

orcid.org/0000-0003-3496-8354

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та практики перекладу

Національного університету «Запорізька політехніка»

Збереження в тексті національно-специфічного елемента іншої культури і подальший переказ його, включений до тексту, дозволяють вирішити два завдання: створити певний колорит у незнайомій культурі (іншомовне слово або словосполучення переноситься у мову реципієнта в оригінальному звучанні і, по суті, транслітерується) та забезпечити глибше розуміння сенсу тексту, розкриваючи значення специфічного елемента чужої культури за допомогою перекладу. Поповнення лексичного фонду мов розвивається шляхом запозичень, калькування, аббревіації, але при цьому процес асиміляції нових одиниць відбувається із затримкою в часі, тому є актуальним вивчення питання елімінації прогалін (лакун) семантичної незаповненості певної частини одиниць в одній з мов по відношенню до іншої. Саме національно-культурні відмінності в процесі категоризації і концептуалізації зумовлюють появу лакун, які необхідно елімінувати в процесі перекладу реалій і знайомства з іншомовною культурою. Метою роботи є дослідження особливостей лінгвокультурних і соціокультурних лакун у межах теорії лакунарності та прийомів їх перекладу.

При перекладі здійснюється перенесення лакун з тексту оригіналу в інше соціокультурне і мовне середовище. Своєрідний діалог культур виникає у межах заданого в тексті оригіналу комунікаційного фону, який теж слід зберегти у тексті перекладу. Основних труднощів передачі лакун при перекладі дві: відсутність у мові перекладу відповідника (еквівалента, аналога) через відсутність у носіїв цієї мови позначального об'єкта (референта); та необхідність поряд з предметним значенням (семантикою) реалії передати і колорит (конотацію) – її національне та історичне забарвлення. Лакуни виникають не лише у культурному середовищі, але й у науково-технічній сфері, адже в залежності від контексту будь-який термін може стати лакуною, яка буде перешкоджати розумінню сенсу речення або статті і потребуватиме інший переклад, не схожий з еквівалентом у перекладацькому словнику, або описом цього поняття. У подальших дослідженнях проблем лакунології слід більше уваги приділити саме можливостям подолати мовний бар'єр у текстах науково-технічної галузі.

Ключові слова: лакуна, лакунологія, лакунарність, національно-специфічний елемент, культурне середовище, науково-технічна галузь.

Preserving a nationally-specific element of another culture in the text and its further retelling, included in the text, allow solving two tasks: to create some flavor in an unfamiliar culture (a foreign word or word combination is transferred to the recipient's language in its original sound and, in fact, transliterated) and to ensure a deeper understanding of the meaning of the text by revealing the meaning of a specific element of a foreign culture through translation. The lexical fund of languages replenishes through borrowings, word-for-word translations, abbreviations, but at the same time, new units assimilate with a delay in time, therefore it is relevant to study the issue of eliminating lexical gaps (lacunae), i.e. semantic incompleteness of a certain part of units, in one of the languages in relation to another. It is the national and cultural differences in the process of categorization and conceptualization that lead to the appearance of lexical gaps that must be eliminated in the process of translating cultural words and, thus, help to analyze a foreign culture. The purpose of the work is to study the peculiarities of linguistic and sociocultural lacunae within the framework of the theory of lacunarity and methods of their translation.

When translated, lacunae are transferred from the original text to another sociocultural and linguistic environment. A kind of a dialogue of cultures arises within the framework of the communication background given in the original text, which should also be transferred to the translated text. There are two main difficulties in saving lacunae during translation: the absence of a counterpart (equivalent, analogue) in the translated language due to the lack of a denotative object (referent)